

ugyan magához méltó barátokkal levelezni, de ennek hamar vége szakadt. Ezért kettejük levélhagyatéka bár rendkívül fontos, kikerülhetetlen adatokat, ismereteket tesz hozzá az életút és az életmű tényeihez, de semmit meg nem mutat az alkotások indítékaiból, mert nincs egyetlen levelezőtársuk sem, akivel a művek mögött álló gondolatokat a maguk zaklatottságában és körülhatároltságában meg lehetett volna osztani. Kimondani, azt igen. Nem véletlen tehát, hogy Ady is versben fogalmazta meg azt az életérzést, amely egyébként végigkísérte e két év minden magánlevélként írt sorát:

Kocsi-út az éjszakában

Milyen csonka ma a Hold,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csonka ma a Hold.

Minden Egész eltörtött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörtött.

Fut velem egy rossz szekér,
Utánam mintha jaj-szó szállna,
Félig mély csönd és félig lárna,
Fut velem egy rossz szekér.

Buda Attila

Magyarország 17 éves szemmel

Babits szellemében

Ötödéves bölcsészhallgatóként, tanítási gyakorlatom alkalmával tanítottam Babits Mihály költészetét is. A „Messze... messze...” című verssel kapcsolatban azt a házi feladatot adtam, hogy írjon mindenki egy versszakot – a költeményben szereplőkhöz hasonlóan – Magyarországról.

Emiskolci szakközépiskola 11. osztályába csak fiúk járnak, főleg műszaki beállítottságúak, nem szeretik igazán az irodalmat. Azt gondoltam, hogy már eredménynek könyvelhetem el, ha talán tíz ember értékelhetően oldja meg a feladatot. Az elkészült művek azonban meglepő sokszínűséget mutattak.

Egy négysoros versszakot kértem a tanulóktól. Huszonnyolc diák alkotását sikerült begyűjtenem. Az itt következő elemzés során felidéződik a poétika – poézis oktatás jeles hagyománya Csokonain, Petőfin át Vargha Balázsig, Rákosi Zoltánig (utóbbi Orbán Ottót is tanította a hárshegyi Gaudiopolisban). Közlelebbről hivatkozhatunk Bánréti Zoltán könyveire és programjára, aki tizenévesektől kezdve a középiskolába járó fiatalokig, mindenkire szóló képességfejlesztő feladatok sorában (nyelvtan, illetve olvasási, szövegértési témakörben) épenséggel hasonló típusú – költői mintákat

követő – kreatív játékokat is alkalmaz. (1) Az említett Gaudiopolisban – a háború árvaának gyermekotthonában – Weöres Sándor „Hangcsoportok” című verse hatására kezdtek el költeményeket alkotni. Ezek a példák is azt mutatják, hogy élenjáró irodalompedagógusok szívesen nyúlnak kreativitást fejlesztő, a költői alkotási folyamatot felidéző gyakorlatokhoz – befogadói irodalmi-nyelvi nevelésben is.

A művek hossza

Mint már említettem, négy sort vártam el a diákoktól. A huszonnyolc tanulóból ketten megelégedtek két sorral. Mégis inkább háromban adnám meg az „aluteltjesítő” számát. (Az „aluteltjesítő” jelzőt azért tettem idézőjelbe, mert nem érzem úgy, hogy kritikával kellene szemlélnem munkájukat, csupán egyfajta szempontból mondható, hogy kevesebbet nyújtottak tár-

saikhoz képest: a harmadik diák ugyan négy sorban írta le gondolatait, de azok mindösszesen tizenhárom szótagot tesznek ki, tehát ezt sem lehet a Babits által írt, soronkénti 8 szótagos strófához hasonlítani.)

Szürkemarha,
babgulyás
Ez a magyar
haza.

(L. F.) (2)

A többség (tizenkilenc fő) négy soros művet alkotott. Voltak olyanok, akik túlteljesítették a kért feladatot – ez is ritkaságszámba megy manapság házi feladat esetében. Tehát két tanuló öt sorban, egy diák hat sorban fogalmazta meg érzéseit, gondolatait. De voltak, akik még többet dolgoztak, mégpedig három ifjú szerző. Közülük ketten kétszer négy sort írtak, egy tanuló pedig háromszor négy sort vetett papírra. Ezeknél a verseknél nehéz eldönteni, hogy a versszakok összetartoznak-e, vagy csak két-három gondolat motoszkált bennük, és ezért írtak többet. Biztosan egyiknél se memém állítani, hogy az alkotójuk összetartozónak tervezte őket. Vizsgálódásomban úgy éreztem, akkor járok el helyesen, ha külön-külön foglalkozom a strófákkal a tartalmi összehasonlításoknál.

Magyarhon. Melynek főeleme:
Minden családnak legyen négy kereke
Három szobája, s három gyereke
S megnő az életben a család szerepe.

Magyarhon. Bátor népek,
Melyek elfoglalták régen
Férfiak, nők, gyerekek s vének
Élnek itt már ezer éve békekességben. (F. T.)

A művek indítása

Az összehasonlítási alapot e dolgozat teljes terjedelmében Babits verse alkotja. A költő a versszakok kezdetén megadja az ország nevét, amelyről írni fog. Az államnevek azonban így jelennek meg: Spanyolhon, Némethon, Frankhon – egyetlen kivétel van, értelemszerűen, Svájc. A tanulók ebben a tekintetben mennyire vették mintának a megadott verset? Megállapíthatom, hogy nagyon sokan, összesen ti-

zenkilencen átvették ezt a fajta versszakindítást – Magyarhon megnevezésként. Ugyanannyian, mint akik négy soros versszakot írtak, de összetételük eltérő. Azok, akik kétszer négy sort írtak, szintén átvették ezt a fajta strófakezdetet, s ezért, ha teljesen korrekt akarok maradni, azt kell mondanom, hogy huszonegy versszak kezdődik – Babits analógiájával – Magyarhon szóval.

Magyar hon. Szép hazám,
Idegen népekkel teli ország!
Dombok, völgyek, zöld pászit,
Melyet régen szercztek ősapáink.

(Sz. P.)

Akik más kezdetet találtak ki? Egy tanuló Magyarországot szóval, egy Magyar föld, egy Hungarie provincie-val kezdte alkotását. Hat diák volt, aki teljesen más indítás mellett döntött. Azonban ezek között a tanulók között is vannak, akik jelzik az ország nevét. Egyetlen ifjú adott címet alkotásának: 'Hungária'.

Azokkal folytatom, akiknek soraiban felfedezhető a „magyar” szó. Az első, akit megemlítenék, a Magyarhon kifejezést használja műve elején, de „Megcsonkított” jelzővel.

Megcsonkított Magyarhon.
Európa közepén áll csupaszon.

(B. Á. G.)

Egy másik a „magyar haza”, a harmadik pedig a „Magyar táj” – ez az utóbbi két szintagma a versszakok belsejében található – szó szerkezetet találja megfelelőnek.

Ezek után is azonban marad két tanuló, aki nem írta ki az ország nevét. Az egyik földrajzi nevekkal – Tisza, Alföld – konkretizálja témáját, a másik pedig annyit ír:

Ez a hely ahol születtem,
Ez az a hely ahol élek.

(K. T.)

Mi lehet az oka, hogy nem írták ki szülőhazájuk nevét? Végül is azt a magyarázatot tartom elfogadhatónak, hogy túl egyértelmű volt számukra a téma, amelyről írnak, ezért nem tartották lényegesnek, szükségesnek a megnevezést belcfooglalni munkájukba.

A művekben megjelenő rím

Versében Babits végig páros rímeket használ. Ennek a külső jellemzőnek az átvételét – harminckét strófát véve alapul – 24 versszakban találtam meg, de többeknél nem a teljes alkotásra terjed ki, csupán esetenként két sorra. Azt is kimondhatom, hogy vannak az alkotók között olyanok, akik akár versenybe is szállhatnának Babitscsal ötletességben.

Balatonon sok német turista
mert a magyar utazni is lusta

(J. P.)

Magyarhon. Nagy pusztá, Balaton
terem szőlő Tokajon.

(K. P.)

Még akik kevésbé ötletesek, azok sem használnak szóismétléses vagy todalékrímeket. Látszik a műveken a törekvés, hogy teljes szórímeket találjanak ki, és ha ez mégsem sikerül, akkor inkább a rímet hagyják veszni, mint hogy pongyolán fogalmazzanak. Elkerülhetetlenek voltak a „politikai rímek”:

... Orbán,
... Torgyán,
... Kormány.

(K. F. I.)

Megnéztem a sorok szótagszámát is a tanulók műveiben. Ennek követését – Babits minden sora nyolc szótagos – szinte senki sem tartotta fontosnak, nem tekintették a vers lényegi elemének a tanulók.

A művekben megjelenő táj

Ha Babits művét veszem alapul, akkor a magyar táj tulajdonnevek nélküli megjelenítése jelentené a verskoncepcióba való beépülés lehetőségét. A diákstrófák között természetesen van ilyen alkotás. (3)

Tulajdonnév nélkül magyar tájat megjelenítő strófából kettőt találtam. Ezek az alkotások túlságosan általánosra sikerültek, ha nem az ország megjelölésével kezdődnének, szinte bármely más országra ráilleszthetők lennének. Semmi igazán jellemzőt, egyedit nem tudtak megfogni.

Magyarhon. Bányafelhők, csillagok
tisztá folyók, patakok.
Vannak falvak, városok
hol élnek emberek és állatok.

(K. A.)

A legtöbbször előforduló fogalom az állatok körébe tartozik, ez pedig a „marha”, egyszer „szürke” előtaggal, egyszer pedig gulyaként megjelölve, összesen hatszor találtam rá. Folytatva ezt a témakört találtam még nyáj, ménes, ökör és tehén megjelenítésével is. (A strófákban lévő elhelyezkedésük az *I. táblázatban*.)

Az állatokhoz kapcsolódva két foglalkozás – „pásztor”, „juhász” – szerepel a művekben. A foglalkozásokkal és az állatokkal kapcsolatban is lenne egy megjegyzésem. Az derült ki számomra, hogy a diákok ismerik ugyan a 19. század közepe óta közhellyé vált szavakat, azonban jelenésükkel többen nincsenek teljes mértékben tisztában. Szerepel tehát

Legelőkön szürke nyáj
a bográcsban birkamáj.

(K. P.)

vagy éppen juhász, aki marhákat őriz:

Búza, marha, s mellé juhász.

(T. G.)

Két olyan szóval folytatom – igaz, csak egyszer-eyszer jelennek meg –, amelyek elmaradhatatlanok úgymond, ha magyarokról, rólunk van szó. Ez a két szó a ‚bogrács’, illetve a ‚babgulyás’.

állatok/sorok sorszáma	marha	szürkemarha	gulya	nyáj	ménés	ökör	tehén
1. sor		1					
2. sor	3			1			
3. sor			1	1		1	
4. sor	1				1		1

Áttérek a megjelenített növényekre. Itt nem található nagy változatosság, kevés strófában szerepel konkrét meghatározás. Szerepel a „pipacs”, a „szőlő”, illetve „szőlővessző” – mind a kétszer Tokajjal együtt –, legtöbbször a „búza” jelenik meg, -tábla utótaggal is. (Részletesebb elemzés a 2. táblázatban.)

A szélben pipacs illatoz
Mező búzától roskadoz.
(P. G. J.)

növények/ sorok sorszáma	pipacs	szőlő	búza
1. sor		1 (-vessző)	1 (-tábla)
2. sor		1	
3. sor	1		
4. sor			2

2. táblázat.

A később elemzendő politikai motívumok frissességétől eltérően itt nem található politikailag „aktuális” növény. A tanulók itt is ugyanúgy, ahogy az állatokkal foglalkozó sorokban, félretették a gúnyolódást és a humort, s visszanyúltak a 19. századi, népies mintákhoz.

Következő szempontunk a földrajzhoz vezet bennünket. Természetesnek mondható, hogy a többség inkább így próbálta megfogni hazánkat, de nemcsak földrajzi nevek szerepelnek itt, hanem jelenségek is. A legnépszerűbb az alföld / Alföld volt, ötször szerepel. Ezen kívül a „puszta”, a „déliab”, Hortobágy, Kárpátok, Kiskunság, Tokaj, Balaton, Tisza, Duna, illetve Európa jelenik meg (4) – Magyarhon, illet-

földrajz/ sorok sorszá- ma	alföld/ Alföld	puszta	déliab/ Horto- bágy	Kárpátok	Kiskunság	Tokaj	Balaton	Tisza	Duna	Európa
1. sor	2	1	1	1		1	1	1		
2. sor			2		1	1	1			1
3. sor	3		1					2	1	
4. sor										
5. sor							1			
6. sor										

3. táblázat

ve változataival itt már nem foglalkozom (3. táblázat).

Magyarhon, Széles felföld, délibáb,
Messze határ Hortobágy.
(P. G. J.)

A táblázat alapján azt lehet megállapítani, hogy az utolsó sorba senki nem írt ilyen motívumokat. Meglepő, hogy szűkebb környezetéről – Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye – senki sem írt semmit. Hazájuk kapcsán a fiatalok nem érezték méltónak, fontosnak, hogy a hozzájuk közelebb eső tájakat megjelenítsék.

Összességében a tájleírásokból az derült ki, hogy a diákok egy „klasszikus” – inkább külföldieknek szóló – Magyarország-képet készítettek.

Megcsonkított Magyarhon.
Európa közepén áll csupaszon.
Duna, Tisza harmadolja
Testvériesen felosztja.
Búzatáblák, szép zöld rétek
Dombok, völgyek merre nézek.
Hol ökrök húzzák a szekeret,
Ott fejik a tehenet.

(B. Á. G.)

A művekben megjelenő irodalmi hatások

Az egyértelmű volt számomra, hogy a tanulók segítségül fogják hívni irodalmi tanulmányaikat, tudásukat. Ez így is történt, bár nem nevezhető jelentős mennyiségnek az a két strófa, amelyben nagyon erősen érezhetők a hatások. Az egyikben összesen egy szókapcsolat volt feltűnően ismerős:

A másik strófa már ennél sokkal jobban rájátszik 'költői elődjére'. Azt mondanám, hogy a négy sor inkább *Petőfi Sándor* 'Az alföld' című verséből merített ihletett, mint Babitsból. Az elgondolás azonban – mintha játék lenne az idézetekkel, irodalmi kollázs – nagyon jó versszakot hozott ki a diák tollából.

Magyarhon: szép Kárpátok,
vadregényes tájak, s
mosolygó alföldön
ménések futása.
(II. K. F.)

Van még egy strófa, amelyben nem irodalmi hatás, sokkal inkább a magyar nóta hatása fedezhető fel. Az alkotó egy teljes sort vett át egy ismert műdalból. Ez a versszak azonban nem csak ezért érdekes. Ő az egyetlen ifjú, aki a lányokat és a kocsmát is szóba, illetve versbe hozza.

Messze-messze kis kocsmá áll,
engem anyám mindig haza vár!
A jó bor és a sok szép lány
ezért vonz engem a Magyar táj!
(M. A.)

A művekben megjelenő ősök képe

Összesen három versszakban találtam utalást az 1000 éves Magyarországra, illetve arra, hogy „elfoglalták”, „szerezték” őseink ezt a földet, ezt a hazát. Azt nagyon jelentősnek érzem, hogy volt olyan diák, aki ebben a pár sorban őseinknek is tudott helyet és mondanivalót juttatni. Ez is egy teljesen önálló gondolati egység, hisz ezzel kapcsolatban Babits verséből nem kaphattak támpontot, ihletet. Valószínűnek tartom, hogy itt is inkább az eddigi tanulmányok hatásáról, a millenniumi ideológiáról lehet szó. Fontosnak tartom, hogy ketten közülük a nyugalmat és a békét is kiemelték értékként.

Hősi őseink e honban éltek-haltak,
e földben békén nyugodhatnak.
(V. G.)

A művekben megjelenő 'én'

Öt olyan versszakot találtam, amelyben egyes szám első személyű megjegyzések találhatóak, ezek közül három arra teszi a fő hangsúlyt, hogy a „szerző” itt él. Ezek a sorok nagyon lehangoltak és pesszimisták. Az egyiket a magyar tanár szomorúsága – vagyis az enyém – teszi még komorábbá. A diák ugyanis azt, hogy itt él ebben az országban, az irodalom rá mért hatástalanságával köti össze – rímekbe szedve.

Magyarhon, itt lakom.
Nem hat rám az irodalom.
(P. G.)

Mint említettem, ezek a versek egyértelműen lehangoltak, a következő strófa azonban kettős értelmű. Ez a négy sor egy meglegedett tizenhét éveset mutat?

Magyarhon. Egy apró ország,
Hol sok dolgot éltem én át.
Ez megpecsételte az életem,
Ha nem is olyan szép ez, csak én nekem!
(V. P.)

A művekben megjelenő tragédiák

Személyes tragédiákról nem ejt szót egyik tanuló sem. Az a tragédia – vagy lehet, hogy jobb kifejezés: katasztrófa –, amelyik megjelenik az alkotásokban, nem más, mint a közelmúltbéli tiszai ciánszenyeződés. Meglepő, hogy az osztályból hárman soraikba foglalták ezt a szörnyű eseményt. Tény, hogy a média sokat foglalkozott vele, de a napi tudásunkban ez a dolog már nem szerepel. Vagy az ő nemzedéküknek ez a szimbolikus koresemény?

Van Tisza ciános,
halban hiányos.
(Cs. Z.)

A ciános Tiszában a halak hevernek.
(Cs. G.)

A művekben megjelenő politika

A leggazdagabb motívumkincs, amelyet az alkotások érintettek, a tájleírás motívumai után a napi politika volt. Összesen kilenc strófában találtam utalást vagy konk-

rét megnevezést – vezető politikusokat név szerint –, nem pozitív szövegkörnyezetben. A legtöbb diák humorba, illetve gúnyba foglalta az aktuális eseményeket.

Ez viszi csödbe az államot.

(G. R.)

Annyit meg kell állapítani, hogy a tanulók ennél a témánál csillogtatták meg igazán tehetségüket, mert nagyjából mindannyian ugyanazt a problémát járták körül, ám szembetűnő sokszínűséggel.

Magyarhon: hol a vezetők érintése tilos,
Sztárügyvédek feje a dühtől piros.

(H. R.)

A politikához mostanában hazánkban két jelenség társul. Az egyik a botrány. Ezt a konkrét szót összesen ketten használták:

én is átéltem sok botrányt

(S. Z.)

A következő strófában már konkrétabb a megfogalmazás:

Olajunkat ellopták.

(B. Á. G.)

Mások pénzből építette villáját

(Zs. T.)

A másik motívum, amely szintén a politikusokkal függ össze, a pénz. Hasonló jelentésű szóként értelmezem a lopást, a munkanélküliséget stb. Együtt összesen heten jelenítik meg. A pénzről: annak van, akinek nem kellene annyi, és akinek szüksége lenne rá, az csak bűnös úton juthat hozzá. Csupán egy-két műre térek ki. Van egy versszak, amely semmi mással nem foglalkozik, csak a pénzzel, igen keserűen. Látja a tisztességtelenséget és tudja, hogy másként meg nem lehet megélni, nem lehet egy családot eltartani. Ebben a műben a második sorban található kép nagyon szépen rájátszik Babitsra – még ha jelentése negatív is.

Magyar hon. Tiszta mocskok és kosz.

Nagyképű, kétszínű emberek

Pénzt mind tisztességtelenül keres

Mert máshogy sajnos nem lehet.

(K. N.)

Egyetlen strófa foglalkozik a roma etnikummal:

Amerre nézek mindenfelé cigánygyerek

(J. P.)

A művekben megjelenő egészséget károsító dolgok

A káros dolgok kategóriájába sok minden beletartozhat. A hipotézisemben úgy gondoltam, hogy a televízió is megjelenik, hisz mindenhol azt hallani, hogy ez a korosztály tévéfüggő. Nos, a Heti hetesen kívül semmilyen más, médiára utaló szó nem fordult elő a művekben. Már említettem, hogy a „kocsma” szó is csak egy strófában jelent meg. A káros szenvedélyek kategóriájából egyedül a dohányzás az, amely nem szerepel a tanulók alkotásaiban. Azonban a drog és az alkohol megjelenik. Egyetlen diák ír ezekről a témákról. Nem tudom, milyen személyes tapasztalattal rendelkezhet, de félelmetes az utolsó két sora:

A drog s az ital hazája

S a kényszerből épített ambulanciája!

(B. G.)

A művekben megjelenő jövő

A politikai motívumok közt lehetett volna megemlíteni az egyik versszakot, mely azt írja:

2002-ben jön az újabb váltás

(H. R.)

Még ketten megjelenítik a bizonytalan jövőt. Az egyik a legrealistább alkotás és a legpesszimistább is.

Nem várunk mi nagy csodát, csak kérdezzük:
less-e vajon vacsoránk?!

(M. K.)

A másik, jövőt megjelenítő versszak teljesen más beállítottságú. A futball, foci szó semmilyen formában nem szerepel, de bárki biztos lehet benne, hogy csak erről lehet szó. Az illető jövőképe kicsit utópisztikus:

Messze szállnak az igék
mikor a magyar válogatott
az első ötvenbe lép.

(T. P.)

A foci különben nagyon népszerű az osztályban, egy kérdőíves felmérés alapján a legkedveltebb sportág. Egy tanuló konkrétan meg is nevezi az egyik csapatot, elég egyértelmű politikai felhanggal.

Gondozza a Fradi pályát,

(K. G.)

Összegezve

E rövid házi feladat-elemzés is bizonyítja: a diákok élvezik a kreatív, megmozgató, újszerű feladatokat. Nem kell hosszú és nehéz, komplikált gyakorlatokat kitalálni. Csúpn négy sort kellett írni, és ezt az osztály majdnem 90 százaléka jól teljesítette. Ez eredmény volt ebben az osztályban. Valószínűleg sok tanár örülne, ha egy házi feladat ilyen teljesítési mutatót hozna.

Jegyzet

(1) Bánréti Zoltán: *Kamasz- és anyanyelv. Anyanyelvi nevelési kísérlet 6. és 7. osztályban.* Uő: *Nyelvtan, kommunikáció, irodalom tízenéveseknek. Alternatív képességfejlesztő program az általános iskola felső tagozata számára.* Uő: *A lényeg: kiolvasható. Szövegértési és olvasási képességfejlesztő feladatok középiskolások számára.*

(2) A bemutatások során a diákok által írt művek helyesírásán nem változtattam. Már csak azért sem, hisz költőknek tekintetem őket, akik megengedhetik maguknak, hogy eltérjenek az általános helyesírási normáktól.

(3) Itt említeném meg, hogy nem a huszonnyolc tanuló alkotásáról fogok beszélni az elkövetkezőkben, hanem harminckét versszakról – a több versszakot alkotók műveit külön alkotásokként kezelem ezentúl.

(4) A Magyarhon, illetve változatait a dolgozat 2. pontjában elemeztem, ezért nem szerepel a táblázatban.

Toth Eugénia

A megszólalás jelentősége

A ,Termelési-regény' és a ,Fövenyóra'

A 20. század hetvenes évtizede a paradigmaváltás ideje a szerb és a magyar prózairodalomban egyaránt. A későmodern korszak és a posztmodern közötti határvonal egyre pontosabban artikulálódik, elsősorban a modern nyelvfilozófia hatástörténeti horizontjában.

A szerb irodalomtörténeti kutatás az 1950-től 1970-ig tartó időszakot a „modern próza „narrátorvizsgáló korszakának” nevezi. (Jerkov, 1991) Ezekben az években a szerb regények – a narratori lehetőségeket kikísérletezve – elsősorban a narráció mibenlétére kérdeztek rá és a narrátor alakváltozatait vonultatták fel, megújítva a műfajt. Leggyakoribb az olyan elbeszélő szerepeltetése, aki az irodalmi műben ábrázolt valósághoz tartozó fikatív alakká válik, legtöbbször elfoglalja magának a főhősnek a pozícióját.

Ennek a korszaknak a tapasztalatait hasznosítja az úgynevezett poétikai elbeszélés mód periódusa a hetvenes évektől kezdődően. A regényvilág szereplőjeként konkretizált narrátor alakja fokozatosan absztrahálódik, kilép a fikcióból, elidegenedik tőle. Helyette megjelenik a közreadó

– a talált kézirat poétikáját érvényesítve. Ezzel a narrátor alakjához kötődő metanarráció, az elbeszélői öntudat szövegszerű megnyilvánulásai, a narrátor kommentárjai is kívülré kerülnek a fikatív és imaginárius történetalkotó valóságosságán, leszakadnak a narrátor figurájáról, és önállósulva avagy más szövegkonstituáló elemekhez csatlakozva lelik meg helyüket a műben. A közreadót alkalmazó regények mellett ide tartoznak az olyan prózai alkotások, amelyekben anonim elbeszélői tudat működik. (Ez a *Henryk Markiewicz*-féle tipológia második kategóriájába tartozik, amikor a narrátor fikatív szerzői alany, nem tartozik az ábrázolt világhoz, s tulajdonságai élesen cáfolják a mű alkotójával való azonosságát, ezen kívül semleges megfigyelő.) A poétika elbeszélésének korszakában a szerb próza műfajokat öt-